

Raimonds Briedis (Latvijas Kultūras akadēmija)
LATGALES MOTĪVS PĒCKARA GADU CENZŪRĀ UN LITERATŪRĀ

Atslēgas vārdi: *Latgale, Latgales motīvi, cenzūra, poētiskie stereotipi.*

Latgales motīvi latviešu literatūrā ir klātesoši kopš 19. gadsimta. Tie akcentē citādo dzīvesveidu, atšķirīgos cilvēkus un kultūras pieredzi. Latgales savdabību no iekšēja skatupunkta tēlo Latgales autori gan latgaliski, gan latviski tapušajā daiļliteratūrā līdz 1944. gadam. 20. gadsimta 30.–40. gados latviešu un latgaliešu literatūrā Latgales tēls ir kolorīts un daudzveidīgs, īpaši izcelta novada vēsturiskā attīstība un tradīciju savdabība.

Pēc Otrā pasaules kara latviešu (padomju) literatūrā Latgale ir gan klātesoša, gan izstumta. Latgales savdabību, valodu, tradīciju un vēsturi publiskajā informatīvajā telpā pēckara gados neitralizē Latgales autoru grāmatu, literatūras par Latgali un tās vēsturi izņemšana no publiskajām bibliotēkām. Cenzūras dokumenti fiksē atsevišķus gadījumus, kad aizliegumam pakļauti Latgales autoru darbi vai izteikumi par Latgali. Vēsturiskajos apcerējumos latgaliskās tēmas sastītas ar pagātni (akcentējot sociāli pazemota cilvēka statusu, ekonomisko atpalicību) un tās pārvarēšanu jaunajā padomju iekārtā.

Lai arī pēckara gados latgaliski tiek izdotas atsevišķas avīzes, kalendārs, taču tie paliek latviešu lasītāju uzmanības perifērijā un lielākoties ir informatīvi, un jaunu tēlu veidošanos tie nesekmē. Latgales motīvi latviešu literatūrā galvenokārt saglabājas jau iepriekš izveidotos poētiskajos stereotipos, kas visbiežāk tiek izmantoti rituāli *augstajos* žanros, reprezentējot Latgali līdztekus Vidzemei un Kurzemei. Prozā īpaša uzmanība tiek pievērsta katoliskajai tradīcijai, katoļu baznīcu un ticību pakļaujot antireliģiskās propagandas uzbrukumiem.

Savdabīgi, ka Latgale un latgaliskais, tostarp valoda, saglabājas prozas perifērijā (epizodiski personāži, atsevišķas situācijas), īpaši daiļdarbos, kas telpiski paliek ar Latgali nesaistīti. Latgaliskajā identitātē pēckara gadu latviešu literatūrā tiek izcelti atsevišķi jau iepriekš literatūrā izmantoti elementi, slāpējot to daudzveidību un savdabību.